

מאמרי הגות וצפונות בפרד"ס התורה בעמק הפרשה

שבת חול המועד סוכות

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

ארבעת המינים ומהות המספר ארבע

ארבעת המינים – ארבעה. לא שלושה ולא חמשה. מה המיוחד במספר ארבעה דוקא?

מספר זה מסמל את מושג ההתפרטות, מהאחד - לארבע רוחות השמים. הוא מסמל התפרסות וההתפרטות שכן הוא $4=2 \times 2$. דואליות כפולה ומכופלת, בדומה להתרבות התאים המכפילים את עצמם. לכן כאשר רוצים לבטא מכלול מירבי של דברים, משתמשים במספר ארבע וכפולותיו כדי לבטא רעיון זה.¹

כך אנו מוצאים גם בליל הסדר את ארבעת סוגי הבנים בהם דברה תורה, ולכן גם ישנן ארבע לשונות של גאולה, כי היא מתבצעת בארבעה שלבים. כך גם כאשר עמדו ישראל על הים, התפלגו לארבע מפלגות בעלי דעות שונות.

כמו כן יש לנו ארבע אמהות ולא שלוש כבשלושה אבות, כי מהן חל הריבוי.

לכן למרות שהאבות הם שלושה, ולכאורה כנגדם היו צריכות להיות שלוש אמהות, אין הדבר כן, אלא יש בבנין עם ישראל ארבע אמהות דוקא, כי הן המוציאות מן כח האבות, שהוא במספר מאזן בין קצוות, שלשה, אל הפועל, הבא לידי ביטוי במספר ארבע.

וכך נולדו שנים עשר שבטי יה, מספר שהוא תוצאה מחזקה של ארבע, שכן ארבע כפול שלושה הוא שתיים עשרה, והוא המספר שבו מתבטאת התוצאה של כפילות כח השלשה עם כח הארבע, ומזה נוצר השם 'ישראל' שכולל בראשי תיבות את כל שמות האבות והאמהות גם יחד.

וכן המשניות בפרק חמישי ממסכת אבות מחלקות נושאים שונים לארבעה סוגים, כמו ארבע מידות בדעות, בתלמידים וכו', שכולן סובבות סביב ציר מרכזי זה.

היסוד לכך הוא האמור בפסוק: 'ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים'.² שכן מספר זה מבטא את היציאה מן הכח אל הפועל. וכפי שכבר רמזו בארבע אותיות שם הוי"ה ברוך הוא,³ ששלושת האותיות הראשונות רומזות לבחינת ה'כח', והאות ה' האחרונה הרומזת למידת המלכות – ה'פועל' של כל דבר.

לארבעת המינים רמזים ומקבילים רבים כמופיע במדרשים.⁴

¹ ראה המאמר 'ארבע וכפולותיו' שם הארכנו ביסוד מספר זה וכפולותיו.
² בראשית ב', י. ועיין שם ברבינו בחיי שפירש: 'וכבר ידעת כי כל הספירות כולן עד העטרת הכל מיוחד, אין שם קיצוץ ולא פירוד כלל, אבל משם ואילך הוא נמשך עולם השכלים הנפרדים, זהו אמרו 'ומשם יפרד' - כי משם יחל עולם השכלים הנפרדים, 'והיה לארבעה ראשים' - ארבע מחנות שכינה, הממשיכין כח לארבעה נהרות גן עדן, וממשיכין כח לארבע מלכויות שבארץ, והמקום יאיר עינינו במאור תורתו'.
³ עיין פרי עץ חיים (שער הלולב פרק א) שהד' מינים רמוזים בד' אותיות של שם, כי ג' בדי הדס, הם כנגד י' ראשונה של שם, שיש בה ג' קוצין - קוץ עליון וקוץ תחתון, וגוף הי', הרי ג'. ערבה - כנגד ה' שבו, שיש בו ב' אותיות ד"ו, (שצורת האות ה' דומה לאות ד' ורגל כמו אות ו' בתוכה), וכנגדן ב' בדי ערבה. ולולב - כנגד ו'. ואתרוג - כנגד ה'.

⁴ ראה בהרחבה בספר 'ארבעת המינים' לרב אליהו ויספיש. וספר 'התודעה' ריכז הרבה מהם: אדם נוטל לולב בחג ומברך עליו, הרי הוא מדבק עצמו בקדוש ברוך הוא ובמידותיו, בשלשת אבות העולם וביוסף הצדיק ובמידותיהם, בארבעת האמהות ובמידותיהן. שכן ארבעה מינים שבלולב רומזים עליהם, כמובא במדרש: רבי עקיבא אומר:

מצד אחד ארבעת המינים מבטאים התפרטות, ומצד שני חייבים לאוגדם ולקחתם ביחד. הווה אומר שאת כל החלקים יש לאסוף, לקבץ ולחבר, ולהביא למקום אחד.

וכך מכל המקבילים הרומזים למשלים רבים, יש לימוד לקח עבורנו שהשלמות העולה מהם היא דווקא באגודתם יחד! למרות שכל אחד מהם מייצג רעיון או קבוצה מסויימת, אין ליטלם כל אחד בפני עצמו, אלא המצוה מתקיימת רק באופן של 'ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם'.

פְּרִי עֵץ הָדָר - זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו (תהלים קד, א): 'הוֹדּוּ וְהִדְרֵד לְבִשְׁתֵּי'.

פִּפְתַּת תְּמָרִים - זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו (שם צב, יג): 'צִדִּיק פִּתְמָר יִפְרֹחַ'.

וְעֵנַף עֵץ עֵבֶת - זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו (זכריה א, ח): 'וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהַיְדוּסִים'.

וְעֵרְבֵי נָחַל - זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו (תהלים סח, ה): 'סֹלוּ לְרִכְבַּ פְּעָרְבוֹת'.

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר - זה אברהם אבינו שהדרו הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה וכו'.

פִּפְתַּת תְּמָרִים - זה יצחק אבינו שהיה כפות על גבי המזבח.

וְעֵנַף עֵץ עֵבֶת - זה יעקב אבינו; מה הדס זה רחוש (מרובה) בעלים, כך היה יעקב רחוש בבנים.

וְעֵרְבֵי נָחַל - זה יוסף; מה ערבה זו, כמשה ויבשה לפני שלשת המינים, כך מת יוסף לפני אחיו.

דבר אחר:

פְּרִי עֵץ הָדָר - זו אמנו שרה שהדרה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה וכו'.

וּפִפְתַּת תְּמָרִים - זו אמנו רבקה; מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה קוצים, כך העמידה רבקה צדיק ורשע.

וְעֵנַף עֵץ עֵבֶת - זו אמנו לאה; מה הדס דחוס בעלים כך היתה לאה דחוסה בבנים.

וְעֵרְבֵי נָחַל - זו אמנו רחל, מה ערבה זו כמשה ויבשה לפני שלשת המינים, כך מתה רחל לפני אחותה.

ארבעה מינים כנגד ארבע כתות בישראל:

כל המקיים מצוות לולב כהלכתה ומכנין בה כננותיה, זוכה ומביא שלום ואחדות בישראל ונוטע בלבו אהבה לכל אשר בשם ישראל יכונה, ומקרב עצמו ואת הכל תחת כנפי השכינה וגורם לשכינה שתתעלה ולשם ה' שיגדל כבודו. שכן דרשו החכמים במדרשם:

פְּרִי עֵץ הָדָר - אלו ישראל. מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ומעשים טובים;

פִּפְתַּת תְּמָרִים - אלו ישראל. מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים;

וְעֵנַף עֵץ עֵבֶת - אלו ישראל. מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה;

וְעֵרְבֵי נָחַל - אלו ישראל. מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם תורה ואין בהם מעשים טובים;

ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם? לאכדם אי אפשר. אלא אמר הקדוש ברוך הוא: יוקשרו כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו.

ואם עשיתם כך, באותה שעה אני מתעלה. זהו שכתוב (עמוס ט, ו): 'הַבּוֹנֶה בְּשִׁמְיָם מַעְלוֹתָיו'. ואימתי הוא מתעלה? כשהן עשויים אגודה אחת שנאמר (בהמשך הפסוק): 'וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה'. לפיכך משה מזהירם לישראל ולקחתם לכם פְּרִי עֵץ הָדָר וגו':

ארבעת המינים שבלולב רומזים גם על כל אבריו של האדם; וכשאדם נוטלם בחג ומברך עליהם לשם ה', הרי הוא כאילו משעבד את כל לבו וכל עצמותיו, ומראה עיניו, וכח דיבור פיו - הכל להשם יתברך, ואומר לו: כולי נתון רק בך וכל שמחתי בחג הזה רק בך בלבד. וכל רושם של חטא ועוון שנשאר באדם שחטא באבריו ובחושיו וכחותיו, הכל מתכפר לו בזכות מצוה זו שעושה אותה באהבה וביראת שמו יתברך.

וכך אמרו החכמים במדרשם:

'כָּל עֲצָמוֹתֵי תְּאֵמֶרְנָה ה' מִי כְמוֹךָ' (תהלים לה, י) - לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב. השדרה של הלולב דומה לשדרה של אדם, וההדס (עלה ההדס) דומה לעין, והערבה (עלה הערבה) דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. אמר דוד, אין בכל האברים גדול מאלה, שהן שקולין כנגד כל הגוף, הרי - 'כָּל עֲצָמוֹתֵי תְּאֵמֶרְנָה'.

ועוד אמרו בענין זה: למה באתרוג? שהוא דומה ללב, לכפר על הרהור הלב. ולמה בהדס? שהוא דומה לעינים, לכפר על סיקור העינים שנאמר (במדבר טו, טל): 'וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם'. ולמה בערבה? שדומה לשפתים, לכפר על ביטוי שפתים. ולמה בלולב? לומר לך: מה לולב זה אין לו אלא לב אחד, כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

ובתורת הסוד כמו בפיוט 'סוכה ולולב': 'ההדס רומז לשלושה אבות, משה אהרן בדי ערבות, יוסף ללולב חמדת לבבות, דוד לאתרוג כלה כלולה'.

וראה עוד ב'לקוטי הלכות' (הלכות סוכה הלכה ב) הקבלה בין ארבעת המינים לארבעה בגדי לבן, ולארבעת הימים שבין כיפור לסוכות.

הנענועים

הנענועים של ארבעת המינים לארבע רוחות השמים ומעלה מטה, מסמלים אף הם את הפניה לבורא עולם מכל כוון שהוא, ובפרט כפי שכתב השל"ה,⁵ שכל רוחות השמים רומזות כלפי המקום ברוך הוא, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.⁶

לפי הפשט סדר הנענועים מתחיל מצד מזרח כשאדם פונה קדמה מזרחה כלפי השמש העולה, והוא נשאר על עמדו לצד זה וסובב רק את ארבעת המינים אל דרום לימינו כמהלך השמש, ואחר כך מנענע לאחוריו מערבה, ואחר כך צפונה, מעלה ומטה.⁷

אולם לפי הסוד הסדר הוא כך: מתחיל לנענע כשפניו לדרום לצד החסד, כמו שבמשכן היתה המנורה בדרום, ואחר כך הוא מסתובב לקצה השני לצפון, לגבורה, כמו שבמשכן היה שלחן בצפון, ואחר כך למזרח שהוא רומז לתפארת, מעלה ומטה - נצח והוד, ואחר כך סובב לכיוון השכינה שבמערב המקביל לספירת היסוד.⁸ וכך הוא כולל את המידות כולן.

הערבה

מתוך ארבעת המינים נבחרה הערבה לקיים בה מצוה נוספת ביום האחרון של החג.

⁵ תולדות אדם רמזי אותיות לחתימת ההקדמה אות שעד, משם הרמ"ע מפאנו בספרו 'כנפי יונה' מהאריז"ל.
⁶ תוכן דבריו: **מזרח, מערב, צפון, דרום**. (1043) בגימטריה **שבע השמות** הבלתי נמחקים: **איה"ה, א"ל, אלהי"ם, יהו"ה, צבאו"ת, שר"י, אדנ"י**. (1042) ועם הכולל (1043), שהם **שבעה ענני כבוד** המקיפים את ישראל **מכל רוח**. ודע, כי שם י"ה, אינו מן המניין, כי הוא ראשית שם יהו"ה וסוף שם איה"ה. אבל שם אל אינו ראשית לשם אלהים, אלא צירוף **תלת יודין ואל"ף** משם **ס"ג** בגימ' א"ל.
מזרח – בגימ' **נהר**. **נהר** יוצא מעדן – להשקות את הגן" (בראשית ב, ו).
מערב – עולה מנין **י"ב** צרופי שם **הוי"ה**.
צפון – בגימ' **בחירה** עם המילה, וכן **ויבחר** בדוד עבדו" (תהלים עח, ע), והוא סוד הבחירה המתבאר במקומו, שבשבילו צפון לצדיק חיל חוטא, והכל במשפט צדק.
דרום – בגימ' **נר**. סימנא – מילתא היא, מדברי רבותינו ז"ל שאמרו (יומא כא ב), וסימנך: **מנורה** – **בדרום**, על איזה ענין מראה הסימן, שמדקדק בלישנא **וסימנך**, אלא ודאי להורות בא, שזהו סימן טוב. **שדרום** עולה בגימ' **נר**, וחכמת אדם – תאיר **בנר אלהים**.
דרום – בגימ' **נר**. **נר** ה' – נשמת אדם" (משלי כ, כז), כי היא בת כהן, ברתיא דאברהם חסידא, עכ"ל. הרי לך כמה סודות בארבע רוחות.

וידוע שדבר שמוכפל בעצמו מהווה ביטוי למקסימום ההתפשטות שלו. כמובן שלגבי אין סוף ברוך הוא, אין כל מושג של מקסימום ומינימום חלילה, אבל לענין השם: **מקום** - שהוא מקומו של עולם - יש קשר הדוק לשם **הוי"ה** ב"ה - השם המהווה והמקיים את הכל בכל עת ובכל מקום.

י כפול י = 100

ה כפול ה = 25

ו כפול ו = 36

ה כפול ה = 25

סה"כ = 186 - "הנה מקום אתי" - הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.

⁷ וידוע שד' אותיות הוי"ה י - דרום. ה - צפון. ו - מזרח. ה - מערב. ולפי זה סדר הנענועים יהיה בצירוף ויה"ה, היוצא מראשי תיבות **ונתעודד** יה **הושיעה** המלך' ראשי תיבות ויה"ה, והוא צירוף א' מי"ב צירופי ההויה ולכן להורות זה צריך לחבר מלת המלך עם מלת הושיעה ולתת טעם מפסיק אחר תיבת המלך. (שער הכוונות - דרושי אשרי פיטום הקטורת ועלינו לשבח דרוש א).

וצירוף שם זה בחודש מאיר כסליו, וכתב 'בני יששכר' (מאמרי חדשי כסלו טבת - מאמר א), יוצא מראשי תיבות הפסוק **וירא יושב הארץ הכנעני וגו' בפרשת ויחי** (בראשית נ, יא) אצל אבלו של יעקב אבינו כשנטמן במערת המכפלה, ולפי הקבלה בידינו היה הדבר בכסלו בימי חנוכה, כי יעקב אסף רגליו אל המטה ביום א' דסוכות כפי הקבלה שבידינו מן הרמז בפסוק **ויעקב נסע סכתה** (שם לג, יז), ונשלמים השבעים יום בחנוכה, על כן נרמז שם הצירוף של חדש כסלו.

ראה עוד בתיקוני זוהר דף כט, א: ומתי יהיה עמודא דאמצעייתא שלים, כד אתחבר בשכינתא, הדא הוא דכתיב **ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית**, הדא הוא דכתיב **ויבן ה' אלהים את הצלע**, בההוא זמנא דאתחבר עמה, **ויבא יעקב שלם**, בההוא זמנא תהא סוכה שלימתא, כ"ו ה"ס, יאהדונה".

⁸ לפי סדר זה יהיה צירוף שם הוי"ה כסדר י - דרום. ה - צפון. ו - מזרח. ה - מערב.

מנהג ישראל קדושים ביום הושענא רבה ליטול חמשה בדי ערבות, הרומזים לחמש גבורות מנצפ"ך שהן חותם האותיות,⁹ ורומזות על הגאולה,¹⁰ ולחבטן בקרקע. והוא זכר למצות נטילת ערבה שבעת ימים במקדש. (ערבה = ע – רבה, הע' שהיא מכפלה של שבע, ניטלת ביום השביעי של סוכות, יום הושענא רבה. בע' יש גם רמז לרוע הרשע, וכפי שמרמזת הע' התלויה בכמה פסוקים¹¹).

בדברי האריז"ל מבואר,¹² שיש להושענא רבה מעלות גדולות, ואחת מהן שביום זה קובעים את הכח וגודל התשוקה של כנסת ישראל להשפעת טובו יתברך, שהם הכלים לקבל ולגלות את ההשפעות של כל השנה.

יום זה שהאושפיזין שלו דוד המלך, הרגל הרביעית במרכבה, עניינו גילוי מידת המלכות, להשתוקק לקבל ולגלות את שפע הברכה.

הערבה היא המין שבה ניכר ביותר הצימאון למים, סיבה לכך שהמדבר נקרא גם בשם ערבה. ולכן אנו קוראים בחג את המזמורים,¹³ "צמאה נפשי לאלהים לאל חי, מתי אבוא ואראה... שלח אורך ואמתך המה ינחוני, ביאוני אל הר קדשך...".

הקרקע רומזת לכלי הקבלה של כנסת ישראל, במקביל לאשה הנקראת קרקע עולם.¹⁴

חבטת הערבה, הדומה בצורתה לשפתים,¹⁵ רומזת לנתינת כח התשוקה של כנסת ישראל, ל"ישקני מנשיקות פיהו",¹⁶ ומהווה כהכנה ליום הנשגב של שמיני עצרת, שישראל מתייחדים בו עם רוכב ערבות ואין זר אתם, ומתקיים "הביאני המלך חדריו, נגילה ונשמחה בך". שמחים בכ"ב אותיות התורה ורוקדים עמה.

פעולת נשיקות שפתי הערבה לקרקע נעשית באופן של חבטה, המורה על הנשיקה שצריכה להיות טהורה לכבוד שמים בלבד, מבלי שתהיה מעורבת בתשוקה לדברים אחרים, והבירור נעשה בדרך של הכאה.¹⁷

⁹ פרי עץ חיים שער הלולב פרק ו.

¹⁰ פרקי דרבי אליעזר פרק מח. והעירני הרה"ג יהודה עובדיה שליט"א, שערבה עולה 277 ועם ארבע האותיות 281 והוא מספר אחד למעלה מהמנצפ"ך הרומזים לפ"ר דינים, ובכך כופה אותם.

¹¹ בנוסח המסורה של התנ"ך יש ארבעה מקומות בהן המסורה מורה לכתוב אותיות תלויות:

1. 'הוננתן בן גרשם בן מנשה' בה מוחלף "משה" במילה "מנשה".
2. 'יכרסמנה חזיר מיער' בה מוסף ה-ע' של "יער".
3. 'וינערו רשעים ממנה' בה מוסף ע' למילה רשעים.
4. 'וימנע מרשעים אורם' בה מוסף ע' למילה רשעים.

כבר בתלמוד יש התייחסות ל-ע' של "רשעים" כתלויה במימרא: "אמר רבי שמעון בן לקיש מהו שכתוב: 'וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר' מפני מה עי"ן של רשעים תלויה? כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה, ולנ' התלויה של מנשה, במימרא: "רבי חונא שמעון קמטריא בשם רבי שמואל בר נחמן 'ויהוננתן בן גרשם בן מנשה' נון תלוי. אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה".

¹² שער הכוונות ענין סוכות דרוש ח.

¹³ תהלים מב-מג.

¹⁴ סנהדרין עד, א. ושם בדף כב, ב: אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי.

¹⁵ רבנו בחיי על ויקרא פרק כג פסוק מ:

ארבעה מינין הללו רמז לארבעה איברים שבגוף האדם שהם עיקר כל פעולותיו, הן לכל המצוות הן לכל העבירות, והם העינים והלב, וכמו שדרשו חז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו, שנאמר (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, והשפתים גם כן מצוות הרבה וכנגדן עבירות הרבה תלויות בהן, והשדרה גם כן כי היא עיקר הגוף והכח הנשפע בה מהמוח. וזהו שאמרו במדרש (ויקרא רבה ל, יד) אתרוג דומה ללב לולב לשדרה הדס לעינים ערבה לשפתים. והכוונה בזה כי בהכשל האדם בעבירות של ארבעה איברים אלו ימצא כופר בארבעה מינין אלו שהם כנגדן ודומין להן, לפי שבכל עבירה תמצא כפרה כשעשה האדם מצוה כנגדה.

¹⁶ שיר השירים א, ב. ועיין בביאור הגר"א על תיבת 'פיהו'.

¹⁷ תמצית על פי הספר אור צפון.

המסר לדורנו – אחדות ולא אחידות

במשך החג נוטלים את ארבעת המינים ובסיומו ההדגשה כלפי הערבה, שהיו זוקפין אותה בצידי המזבח, המצוה מלמדת אותנו שכלל עם ישראל, מורכב מקבוצות שונות שיש לאחדן ולאוגדן יחד, ויש מקום לכל קבוצה בפני עצמה גם אם היא קבוצה פחותה מהשאר, שלא לדבר אם כל השוני שבה מתבטא בסממנים חיצוניים בלבד או בדרך והנהגה שונה.

הרבה מדברים על אחדות ונואמים על כך, ופוליטיקאים רבים משתמשים בה כסיסמה לדבר חיובי ויופי שרוצים לייצג.

השאלה האם באמת מתכוונים לכך? הלוא אחדות אין פירושו שכולם יתכופפו אלי ויתאחדו עמי. אחדות דורשת מעשים וויתורים גם ממני, להכיר ולבטל את רצונותי מפני רצון הזולת. וכמו שהמשנה מציינת על מחלוקת בית שמאי ובית הלל: ¹⁸ "ואף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מלישא נשים מבית שמאי". לא מדובר כאן בגאווה יחוס, אלא בבעיה הלכתית רצינית.

יש לראות את כללות העם כדוגמת עץ מפואר שגזעו אמנם אחד, אך מתפצל הוא ומשלח פארותיו להרבה ענפים גדולים וקטנים עם עלים ופירות. כך המאחד והמאגד בינינו רב בהרבה על השונה.

בעיקרי הדת אין כל מחלוקות. על כולם להאמין בשלוש עשרה עיקרים, ללא שום הבדל.

כל החילוקים הם בדברים הפחות עיקריים, שבהם יש חילוקי דינים ומנהגים. ככל שמתרחקים מהגזע, נראית התפצלות לחלקים קטנים, אבל שלל ההלכות והמנהגים השונים זה מזה יוצרים את פאר היצירה בעולם – עם ישראל.

הכל יודעים ומבינים שבעולם הבא לא ישאלו את האדם אם אכל כאן זחוג או הערינג, ולא יהיה שילוט לאנ"ש כאלו ואחרים לכוון מסויים.

ביהדות אין מקום לתורת הגזע, ואין כל הבדל אם אדם נולד בחבל ארץ זה או אחר. ¹⁹

כיום, לפי השאלות הראשונות והחשובות המתבקשות בכירור כל שידוך, מתקבלת תמונה של דור 'חיצוניות הכלים', שכבר אין הבחנה בין טפל לעיקר. ²⁰

יש לזכור ולשנן את דברי ה'פלא יועץ' ²¹ הנוקבים ויורדים:

"ובכלל מצות אהבת הגרים הוא לעזר ולסייע לאיש הנודד ממקומו והוא גר בארץ נכריה, ולא דוקא גר צדק, דאטו יציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא, וזיל בתר טעמא דכתיב: ²² 'ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים'.

¹⁸ עדויות ד, ח: בית שמאי מתירין את הצרות לאחים, ובית הלל אוסרין. חלצו, בית שמאי פוסלין מן הכהונה, ובית הלל מכשירין. נתייבמו, בית שמאי מכשירין, ובית הלל פוסלין.

¹⁹ לדאבוך לב ישנם כאלו שאינם מקבלים את עצמם כפי שהם, וחיים ברגשי נחיתות נוראיים ומגיבים בצורה קשה אם נדמה להם שמאן דהוא ניסה לפגוע בהם ולהזכיר להם את ארץ מולדתם. הם מתביישים בשמם או בצבע עורם, מתכחשים לצור מחצבתם, וחיים תמיד בתסכול נוראי מדוע נולדו להורים אלו במקום מסויים זה ולא להורים אחרים. חסרי זהות עצמית אלו אינם פועלים לפי נטייתם הטבעית, אלא על פי חיקוי של מודלים אחרים. ובמקום לחיות את עצמם חיים הם את האחרים וחושבים תמיד על ה'מה יגידו'. חשוב שילמדו להכיר בערך עצמם כפי שהוא ולא יחפשו להתהדר באיצטלאות זרות ובנוצות הדורות. הקדוש ברוך הוא לא משהו אף אחד למישהו אחר. כל אחד צריך לעבדו מהמקום שבו נמצא לפי טבעו ותכונותיו.

²⁰ במקום להתמקד בכירור האיכות הפנימית, יראת שמים ומידות, מתרכזים בשאלות החיצוניות, איך המראה והלבוש, בודקים בציציות אם הם בפנים או בחוץ, איך ובמה יכוסה השיער, לאיזה צד פונה הסרט שבכובע, כמה הוא רחב ולאין הוא נוטה, וכמובן, לאיזה חוג שייך וכמה כסף יש לו. חושבים על העטיפה יותר מאשר על המוצר.

²¹ אות ג' ערך גר.

²² שמות כג, ט.

הרי בהדיא דקרא משתעי על מי שהוא גר בארץ נכריה בלי רע ואח, ואין לו מכיר ורוחו נמוכה ולבו נשבר ונדכה, ראוי לרחם עליו ולקרבו ולהיות עמו אוהב ורע ולעזרו ולתמוכו בכל הבא בידו, ובזה מקים מצוה רבה זו.

וביותר יגדל המצוה הזאת על אשכנזי ההולך בין הספרדים או ספרדי בין האשכנזים וכדומה, שגם לשון אין להם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, והם מתדכאים הרבה שאין יכולים להגיד צערם ולהראות ערכם, כי יש גם כן בעלי תורה אבל אין להם פה לדבר ומסוה הבושה על פניהם ואין להם מצח להרים ראש.

על אלה ראוי לרחם ביותר ולמצוה רבה תחשב, לא כאשר יש רבים מעמי הארץ אומרים שהספרדי ילך אצל ספרדים ואשכנזי אצל אשכנזים וכל מין ירחם על מינו כאלו אנו שתי אומות חס ושלום, בודאי שהאומר כך חרף מערכות אלקים חיים! כי חרפה היא לנו בני ישראל גוי אחד בארץ שנפרד איש מאחיו, כי כלנו בני איש אחד נחנו, אל אחד לכלנו, אב אחד לכלנו, תורה אחת ומשפט אחד, ולמה נבגד איש באחיו. ואם הלשונוה לארצות הם מחלקים מה בכך, ומה בין ספרדי לאשכנזי או שאר לשונוה, חלילה לעשות שום חלוקה, אדרבה, יגדל החיוב לרחם ולסיע למי שהוא מלשון אחר מטעם מצות אהבת הגר האמור. והמרחם מרחמין עליו מן השמים, ישלם ה' לעושה הטובה שבעתים".²³

לא נוכל להתעלם מאותם בנים שקשה להם ללכת בתלם, ולא זכו להצטיין בדבר תועלתי כמו טעם וריח, תורה ומצוות, ולהזניח את הרחוקים והחסרים ולומר עליהם בודד ישבו, מחוץ למחנה מושבם. מוטל עלינו לסופרם ולהחשיבם כי הם חלק מהכלל. יבואו אלו ויכפרו על אלו. גם מי שעדיין רחוק מדרך המצוות, עלינו לקרבו.

לכל אדם מסלול ודרך שנקבעו עבורו, קשה יותר או קל יותר. יש שנוטה מעצמו יותר לטוב ויש למוטב. אי אפשר לצפות מכולם לאחידות, האחדות אינה אחידות, האחדות צריכה לבוא למרות חוסר האחידות. לכל אחד דגל ומפה משלו, בצבע שלו ובגוון המאפיין אותו בלבד.

בל נשכח שאת המשכן בנו יחדיו בצלאל ואהליאב, בני הגדול שבשבטים והפחות שבשבטים. החמה אינה יכולה להתגאות על הלבנה, שכן לשניהם יש צורך בעולם.

נראה שכלל הוא בעולם, שכשם שבממון נאמר 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ',²⁴ כך גם בדעת, לא יחדלו מן העולם עניים ואביונים מתורה ומצוות.

וכשם שמצוה וחובה על העשירים לתמוך בעניים, ואל להם לומר, אם הקדוש ברוך בראם כך, סימן שחפץ בכך שישארו עניים, אלא יש להבין שהבורא ברא את העולם באופן חסר ולא מושלם

²³ ומכאן תוכחת מגולה למנהלי מוסדות החוקרים אחר מוצא התלמידים ושם משפחתם הקודם לשם משפחתם הנוכחי. התופעה פסולה מכל וכל, וראויה לגינוי מכל גווי הקשת של גדולי ישראל. יש להורות להם בצורה ברורה לבדוק את התאמת התלמיד למוסד רק לפי כישוריו, הרקע הרוחני שגדל וכו' בדברים הנוגעים אליו ישירות, ולא לפשפש במוצאו ומוצא מוצאו. בפרט שלבסוף עלולים הם לגלות שהגיעו מאברהם אבינו, שהגיע מאזור צפון עירק או כורדיסטאן, והכהנים והלויים - ממצרים שבאפריקה. לפעמים הם כביכול עושים טובה שקבלו "אחוזים גבוהים" ממגזר מסויים. בזה הרי רק מנציחים את הסלקציה ומעצימים את הבעיה כאובה הזו שהגיעה מן השורש הרע של חלוקה גזענית למגזרים ועדות שנקטו והשתמשו בו צוררנו במלחמת העולם השנייה, ודי למבין בזה.

ביקרתי פעם בלונדון בבית הכנסת הספרדי-פורטוגזי הגדול והקדום, והראוני במבוא לבית הכנסת קו ברצפה שנועד לומר למשולחים האשכנזים, עד כאן מותר להם לבוא ואסור להם להכנס פנימה. מזעזע לחשוב עד היכן היו הבדלי המעמדות והעדתיים. ידוע שהיו קהלות שלא היו מעלים אשכנזים לתורה והם מלהזכיר מלהתחתן עמם, וכבר כתב המהרש"א בסוף קידושין שבדור הזה רובם ספיקות, וכל הפוסל במומו פוסל. וכבר ידוע נושא המחלוקת סביב כספי חלוקה שהיו מגיעים מהתפוצות, והשחיטה בירושלים בזמן השלטון הטורקי, ואפשר לומר שמלחמות היהודים הללו לא הוסיפו לנו הרבה כבוד.

²⁴ דברים טו, יא.

לגמרי, בכדי שהאדם במעשיו ישלים את העולם ויתקנו, וכנאמר: ²⁵ 'אשר ברא אלהים – לעשות', כך בכל דבר שהבריות חסירות, גם אם הם חסרי דעת.

כאן הוא עולם העשיה ועלינו לדאוג לחסרים ברוחניות ובגשמיות ולהשתדל במילוי חסרונו. זו מטרת הבריאה. כמו שכתוב ²⁶: 'כי תראה ערום – וכסיתו, ועניים מרודים תביא בית', ואין עני אלא בדעת.

לכל מציאות קיימת בעולם – מטרה ותפקיד בלעדי

מטרת העולם כבוד ה', עולה מכללות הבריאה. מההרמוניה הנפלאה המתמזגת ומשתלבת יחדיו.

גם מי שבמבט שטחי אין לו טעם וריח, הרי הוא מציאות יפה וקיימת שהבורא חפץ בה ובקיומה. אמנם חסר הוא מעלות שנחוננו בהם אחרים, אך גם לו היחודיות שלו, ובלעדיו אין שלימות. בעולם יש מקום וצורך גם לאילני סרק ולא רק לאילני פירות. אין דבר שנברא לבטלה. כל דבר שקיים במציאות – בהכרח יש לו צורך. כל דרגה בבריאה מדומם ועד מדבר, מורכבת מדרגות שונות לאין קץ. ומההתבוננות בבריאה נבין שיש גם צורך עתה וחפץ בקיומם של הרשעים, וכמו שיש בעולם הצומח עלים מרים ומשונים שדוקא מהם מכינים תרופות.

כמו כן לקטורת צריך גם את החלבנה למרות שריחה רע. ואמנם בקטורת הוא הסממן האחד עשר, אך בלעדיו אין המתכונת שלמה. יתרה מכך, כל עוצמתה של הקטורת מתקבלת דוקא מן הצירוף של כל הסממנים הללו יחד עם החלבנה ובמידה שנקבעה להם.

וכן לגבי צירוף לתפילה. כתוב בספר החסידות 'כתר שם טוב', ²⁷ שכל תפלה שאין בה מתפלת פושעי ישראל אינה תפלה, כמו בי"א סממני הקטורת.

וקשה, וכי עולה על דעתך שיחפשו דוקא אחר פושעי ישראל להיות אצל התפלות עד שבלי זה אינן עולות?

ופירש על פי משל, שעץ לח אינו יכול להיות דולק כשהוא לבדו, אבל כשמדליקין עשרה עצים יבשים אז גם כשיש עמהם עץ אחד לח ידלוק עם היבשים.

כן בנמשל כשיש עשרה צדיקים המתפללים בדבקות עצומה ובהתלהבות גדולה, אזי גם כשבאים אצלם פושעי ישראל מתלהב לבבם גם כן להתפלל בכוונה גדולה, וזהו כל תפלה שאין בה מתפלת פושעי ישראל, פירוש, שאין בכחה לעורר גם את הפושעי ישראל להתפלל בכוונה. עד כאן תורף דבריו. ²⁸

הרע קיים לצורך הטוב

גדול קילוס העולה מן הרשעים דוקא. וכן אומר רבי נחמן מברסלב, ²⁹ שאפילו על האדם השפל שבשפלים למצוא נקודות זכות בעצמו שדרכן יכול להתרומם, וגם אם הוא רשע, יכול לומר

²⁵ בראשית ב, ג.

²⁶ ישעיה נח, ז.

²⁷ חלק ב דף טו עמוד ג. ושם מציין שבכריתות ו, ב איתא: כל תענית. במקום כל תפלה.

²⁸ וסתמו כפירושו שבשם הבעל שם טוב אמר לה, ובס' תורי זהב פרשת תשא וכן בספרו 'אהבת דודים' על שיר השירים בפסוק 'באתי לגני' הובא זה בשם הרה"ק מוהר"ם מפרימישליאן, אולי גם הוא ז"ל משמיה דהבעש"ט אמרה.

²⁹ ליקוטי מוהר"ן תורה רפ"ב הנקראת 'אזמרה'. ומכאן מקור השמחה לאדם ביום הולדתו, שידוע שאם ה' הביאו לעולם, בהכרח שהעולם אינו יכול להתקיים בלעדיו ולכן הביאו לתפקיד מוגדר במיוחד עבורו. והדבר מרומז

לעצמו הנה צריך אותי כדי שהתפלה תתקבל, ומכאן יכול לרומם עצמו ולא ליפול ליאוש חלילה שאין לו כל תוחלת.

חובת ההיבדלות מן הרשעים היא כדי שלא נלמד ממעשיהם ולא ניטה אחר דרכם הקלוקלת. יחד עם זאת צריך לזכור שאין לנו לשכוח מהם, כי הקדוש ברוך הוא אינו רוצה בהשחתת עולם אלא שישבו אליו, וכמו שאמרו,³⁰ יתמו חטאים ולא חוטאים, וזו המשימה הגדולה שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי אין עוד מלבדו.

כשהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם ויעקב בניכם חטאו, והשיבו לו שימחו על קדושת שמו, לא קיבל תשובתם ופנה ליצחק, על אף שהוא המגלם את מידת הדין ויש לו מקום אפילו לעשו, הוא דוקא זה שמסנגר עלינו לבסוף.³¹

החינוך ו"בעיית" פירות הנושרים, כשלא הולך כמו שרוצים...

הנושא של בני הגולים מעל שלחן אביהם, ומחפשים בורות נשברים מתוך שאיה ושממון, לצערנו לא פוסח על הרבה משפחות ששואלות את עצמן כיצד להתמודד עם התרבות הקשה בביתו של האדם, הקשה יותר ממלחמת גוג ומגוג.³²

והתשובה היא שיש להפוך את הבעיה לפתרון. יש למנף בעיה כאובה זו להתקרבות יתר לבורא, להזיל כנחל דמעה עליהם, ולהבין שלזכות לילדים טובים ההולכים בדרכי הוריהם אינו דבר המובן מאליו. דרך הילדים שקשה לנו יותר בחינוכם אנו זוכים להתקרבות יתר לבורא ולזיכוכ, כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

אין לבעוט חלילה ביסורים אלו ולנסות לפתור את הבעיות בשיטת "זבנג וגמרנו". וגם אין לרחק ולומר "לא בבית ספרנו" כי כך יחסכו מאתנו הבושות. ההיסטוריה הוכיחה כי ילדים שנזרקו מבתים טובים הפכו להיות הפושעים הגדולים ביותר שאש שנאה יוקדת בסם, והמיטו אסונות וחורבנות גדולים, ה' ישמור ויציל.

ולעומת זאת לפעמים קירוב והתייחסות נאותה חוללו פלאות. האתגר שהונח לפתחנו יתגלה לבסוף שהיה לטובתנו.

שמענו על הרבה מקרים של ילדים שנדחו מהבית והלכו מדחי אל דחי ואחריתו מי ישורנו, הנזק העצום להם ולדורות הבאים אחריהם. לעומת זאת שמעתי למשל על זוג הורים שהאבא בן תורה ובתם למרבה הצער הכירה באחד הקניונים צעיר ממוצא בדואי, והלכה אחריו שבי אחריו עד שנישאה לו וכבר הביאה ממנו ארבעה ילדים, והוא בכל אופן לא אומר נואש!

בתעצמות נפש אדירות עם כל הכאב והצער הם שומרים על קשר עמה, ושומרים בביתם את החדר שלה שבו גדלה כילדה, ואמרו לה שמתי שתרצה תוכל לשוב הביתה בכל עת ובכל מצב.

ביום הולדת את פרעה שפרעה מלשון גילוי, ומציאותו מגלה שיש איזה צורך בו. וכך ביחס לכל דבר המגלה בעולם.

³⁰ כמסופר בברכות י, א. שבריונים גרו בשכנותו של רבי מאיר, והיו מצערים אותו הרבה. חשב לבקש עליהם שיסתלקו מן העולם, אמרה לו ברוריה אשתו, מה דעתך, משום שכתוב (תהלים קד, לה): 'יתמו חטאים מן הארץ', וכי כתוב חוטאים? חטאים כתוב. ועוד ראה סופו של הפסוק 'ורשעים עוד אינם', כיון שיתמו חטאים, ממילא רשעים עוד אינם. ביקש עליהם רחמים וחזרו בתשובה.

³¹ ראה שבת פט, ב. וכך מגיעה ישועתם של ישראל להנצל ממידת הדין, לא מחסדו של אברהם ולא מרחמיו של יעקב, אלא ממידת הדין עצמה של יצחק המגלה שבדין מגיע לנו שיתכפרו עוונותינו ונזכה להגאל ולקבל שכר.

³² בברכות ז, ב מובא שאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר (תהלים ג, א): 'מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו', וכתוב אחריו 'ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי', ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתוב 'למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק', ואילו 'מה רבו צרי' לא כתוב.

האב מתפלל שה' יפקח את עיניה ומצפה ומייחל ליום שתשוב הביתה, ומאמין שזה יקרה במוקדם או במאוחר. ירחם המרחם על הורים כאלו, ויהי רצון שיקויים בהם בקרוב 'ושבו בנים לגבולם'.³³

מקרה זה הוא קיצוני ביותר. בעבר היה מקובל במקרים קשים פחות מכך לנתק קשר, לשבת שבעה על הבן האובד ולשכוח ממנו. אולם הניסיון הוכיח שזו זריקת אבן אחר הנופל, ואם מתמידים בעקשנות שלא לוותר ולא לחתוך בבשר החי, עם הרבה אהבה וחום ממיסים אפילו לבבות אבן.

בעבר היו אנשים דעתנים עם השקפות פסולות שלחמו עליהן. היום אנו חיים בדור של שברי כלים. אנשים תוהים ובוהים מתוך מצוקה נפשית ולא יודעים מה רוצים מעצמם. קשה למצוא רשעים אמיתיים אידאולוגית. בדרך כלל מדובר בילדים מרוסקים נפשית שנקלעו למצב אומלל שלא התייחסו אליו בכבוד כראוי, ואינם מצליחים לעמוד איתן מול הניסיונות הקשים שיש בדורנו, והם בעצמם מלאי חרטות.

לצערנו שומעים אנו מידי פעם על כאלו שנדחו מהחברה ופנו מעבר למתנס להרים יד בתורת משה, לנקום, להכפיש, להשמיץ ולפרוע חשבון עם מי שלדעתם עשו להם עול.

הם מתפתים להתראיין באמצעי התקשורת המקבלים אותם בזרועות פתוחות, לספר על המצב האומלל אליו נקלעו, או שמפרסמים ספרים מלאי ארס ומשטמה, כאשר מפנים אצבע מאשימה כלפי מקור מוצאם, משפחתם וחברתם.

ברור שהרבה מהם מוסיפים שמן למדורה עם כל מיני הזיות והגזמות, שלבסוף הם עצמם נבהלים ממה שעוללו, ומתחרטים על מה שאמרו, אלא שאת הנעשה אין להשיב. התנצלות קטנה באחד מדפי העיתון לא תתקן שוב את העוול שנעשה.

לא אחת שומעים עליהם שלא הצליחו לעמוד במשברי החיים ושולחים יד בנפשם, בר מינן.

המסר שיש לנו מארבעת המינים הוא לא לדחות אף אחד, ולדון את כולם לכף זכות.³⁴

גט - אפשר לתת לאשה, אבל הורים, אחים וילדים אי אפשר לגרש ואי אפשר להחלף! הם תמיד יהיו כך בכל מצב. עלינו לקבלם כמות שהם שכן הם אבר מאברינו, בשר משרנו. יש דברים שלא ניתנים לניתוק. ישראל אף על פי שחטא – ישראל הוא³⁵. ופעמים רבות זוכים לראות נחת מההשקעה, ודוקא מאותם ילדים מקבלים בסופו של דבר מלא הכף נחת.

יש לבקש רחמים ולשפוך שיח על כל בנינו ללא יוצא מן הכלל, שכן אף אחד לא יכול ולא מסוגל כיום להרשיע יותר מאותם שכתוב עליהם במשנה³⁶ שאין להם חלק לעולם הבא, והרבו פשע ורשע לבלי חוק, ועשו דברים קשים יותר מחילול שבת בפרהסייה, ובכל זאת מסקנת הגמרא שם משם דורשי רשומות, שאף לאותם שלשה מלכים וארבעה הדיוטות יש חלק לעולם הבא.

ומה שאמרו במשנה שאין להם חלק לעולם הבא היינו שלגודל רשעם היה ראוי שלא יהיה להם חלק לעולם הבא אבל לבסוף, גם להם יהיה חלק לעולם הבא, כי לא ידח ממנו נדח.³⁷

וידוע שלמנשה שרצו מלאכי השרת לדחות תשובתו, וסתמו את כל הפתחים שלא תתקבל תשובתו, חתר לו הקדוש ברוך הוא חתירה מתחת לכסא הכבוד וקיבל תשובתו.³⁸

³³ ירמיה לא, טז.

³⁴ ראה במה שהרחיב בכך בספר 'נוצר חסד'.

³⁵ סנהדרין מד, א.

³⁶ סנהדרין צ, א.

³⁷ עיין שם ב'בן יהודע' לגאון עוזינו, רבינו יוסף חיים.

³⁸ מנחת שי על דברי הימים ב לג, יג: ויעתר לו - סנהדרין פרק חלק, אמר רבי יוחנן משום רשב"י מהו שכתוב: 'יתפלל אליו ויחתר לו' - 'יעתר לו' צריך לומר? מלמד שעשה לו הקדוש ברוך הוא כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה והטמינו מפני מדת הדין. ופירש רש"י 'יעתר לו' ומבחוץ כתוב 'יחתר לו' כך שמעתי, עד כאן. ועיין שם בהמשך.

וכן המלך יהויכין, הנקרא גם בשם כניהו, שהקדוש ברוך הוא נשבע עליו שישאר ערירי, לבסוף כשחזר בתשובה נשאל כביכול הקדוש ברוך הוא על שבועתו, וכך נשאר לפליטה הנצר האחרון משושלת בית דוד³⁹.

יש להבין שגם דוד עצמו לא חטא, אלא כדי ללמד תשובה לרבים⁴⁰.

“מִצְאָתִי דָוִד עֶבְדִּי בְּשֶׁמֶן קֶדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו”⁴¹ – היכן מצאתיו? – בסדום⁴². משיח בן דוד חייב להתחיל מנקודת האפס, מנקודה שאין תחתון ממנה, כי משימתו לקבץ נדחי ישראל לבל ידח ממנו נדח.

עליו לרדת עד לשאול תחתיות כדי לקבץ ולהעלות את כל נשמות ישראל שנדחו לשם, ולכן יחוסו מגיע דוקא מהמקומות הכי נמוכים, מבנות לוט, רות המואביה, נעמה העמונית, אשת יפת תאר, ועוד⁴³. הוא בא מכל הבעיות הקשות ביותר, ומהמקום הכי תחתון בעולם, רוחנית וגשמית, משם מעלה הכל לציון וירושלים, שהוא המקום הכי עליון, שממנו הושתת העולם.

שמחתנו הגדולה בחג הסוכות נובעת מהקשר שיש לנו עם החיים הנצחיים, והציווי בנטילת לולב מבטא את ניצחוננו על אומות העולם ההולכים ומתמעטים כפרי החג, 'והרשעה כולה בעשן תכלה', ויש גורסים: 'כעשן תכלה', הרוע יהיה נמוג ויתבטל מאליו, והכל יצטרף ויזדכך וישאר הטוב הנצחי, שהרי הרוע אינו מציאות כלל, אלא כעשן המאפיל ומעלים את אור ההשגחה העליונה.

יש להבין כי מה שאנו חשים ומרגישים ברוע אצל הזולת, והיכולת שלנו להתפעל ממנו, זו מתנה עבורנו ועלינו לנצלה ולהבין שאת החסרונות שרואים באחר, זה מחמת החלקים האפלים שבתוכנו, ובמקום לדחותם ולשנוא אותם ולהישאר בחסרוננו, עלינו לשמוח על כך ולהשתמש במ כבמנוף להפריד בין טוב לרע, בין המקרב אותנו לתכלית, לבין המרחק אותנו ממנו, ודרכו לעשות עבודה עם עצמנו להתקרב לרוחני ביתר שאת וביתר עוז.

וכך לאחר שבעה ימים בהם אגדנו את כל המינים יחד לאגודה אחת, ששמחנו עמהם, התפללנו איתם לה' שיושיע נא אותנו, חבקנו והרעפנו עליהם אהבה, ביום האחרון תוחלתנו לא נכזבה, ודוקא אותה ערבה שערכבה וגרמה שערכבה ממנו כל שמחה, רוצה להיות מליצת יושר עבור ישראל.

הערבה ניצבת ועומדת בקומה זקופה בצידו המזבח המכפר, שעליו מקריבים קרבנות המקרבים בין ישראל לאביהם שבשמים. לאחר כל החבטות שספגה ושהוטחו בפניה על היותה כזאת, ואחר כל האשמות וחיבוטי הנפש בנסיונות קשים ומרים בהרגשה קשה של דחיה, היא המביאה לנו את הפתקא טבא.

ועל זאת יתפלל כל אחד שהקדוש ברוך הוא יערה רוח טהרה ממרום, ויצאו מים חיים מירושלים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם.

³⁹ ז"ל רש"י בחגי ב, כג: 'ושמתוך כחותם' - כלפי שנגזר על יכניה אביו 'חי אני אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם על יד ימיני משם אתקנך' (ירמיה כב, כד) ואומר שם 'כתבו את האיש הזה ערירי' למדנו שהועילה לו תשובתו ונולד לו זרובבל והושם כחותם.

⁴⁰ לא היה דוד ראוי לאותו מעשה של בת שבע אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. (עבודה זרה ד, ב).

⁴¹ תהלים פט, כב

⁴² בראשית רבה מא, ד.

⁴³ ראה על כך בהרחבה בספרי 'שם ונשמה'.

והפורס סוכת שלום יפרוס סוכת שלומו עלינו, וראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת,⁴⁴ ללא מחיצות והבדלים בין עדתיים ובין מעמדות או כל דבר חיצוני אחר, ושנזכה לשבת ביחד עם כולם בסוכת עורו של לויתן, בלי מחיצות ובלי הבדלים, באחדות אחת כולנו יחד באור פני מלך חיים.

הושענא רבא

אמרו חכמים במדרש: אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו: אני יחיד ואתה יחיד – אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותיהם וזהו הושענא רבא, אם אין כפרה לבניך בראש השנה, תהא ביום הכיפורים ואם לאו – תהא בהושענא רבא. ולמה הבטיח הקדוש ברוך הוא הבטחה זו לאברהם דווקא ?

אלא מה אורו של אברהם אבינו התחיל זורח בעולם לאחר עשרים ואחד דורות (מבריאת העולם), אף אורם של בניו (עם ישראל), אפילו יאחר לזרוח, לא יאחר יותר מעשרים ואחד יום אחר תחילת הדין בראש השנה וזהו יום הושענא רבא.⁴⁵ מכאן שעיקר ענינו של היום תפילה ורחמים בשעת חיתום הדין ויציאת הפתקים (גזרי הדין). מכאן מנהג ישראל לברך איש את רעהו ביום זה בפתקא טבא.

תועלת היגיעה ומשאלת משה

במדרש שקוראים בהושענא רבה⁴⁶:

“ולמה זכה משה שהקדוש ברוך הוא נתעסק עמו אלא בשעה שירד למצרים והגיע גאולתן של ישראל, כל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב, ומשה היה מסבב את העיר ויגע שלשה ימים ושלשה לילות למצוא ארונו של יוסף שלא היו יכולים לצאת ממצרים חוץ מיוסף, למה שכך נשבע להן בשבועה לפני מותו שנאמר:⁴⁷ 'וישבע יוסף את בני ישראל לאמר' וגו'.

משנתיגע הרבה פגעה בו סגולה (שרח בת אשר), וראתה משה שהוא עיף מן היגיעה. אמרה לו אדוני משה, למה אתה עיף ?

אמר לה ג' ימים וג' לילות סבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף, ואין אני מוצא אותו.

אמרה לו בא עמי ואראך היכן הוא. הוליכה אותו לנחל, אמרה לו, במקום הזה עשו ארון של ת"ק ככרים והשליכוהו בתוך הנחל החרטומים והאשפים, וכן אמרו לפרעה, רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם, העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותן, עד עולם אינם יכולים לצאת.

מיד עמד משה על שפת הנחל ואמר יוסף יוסף ! אתה ידעת היאך נשבעת לישראל 'פקוד יפקוד אלהים אתכם',⁴⁸ תן כבוד לאלהי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל, מעשים טובים יש לך, בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות !

⁴⁴ סוכה כז, ב: 'כל האזרח בישראל ישבו בסכת' - מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת.

⁴⁵ ראה אליה רבה אורח חיים - סימן תרסד: עוד טעם אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום כ"א, וזהו הושענא רבה, כשמי אהיה גימטריא כ"א, ואברהם דור כ"א מאדם. תרבע כ"א פעמים כ"א יעלה תמ"א, למפרע הוא אמת חותמו של הקדוש ברוך הוא. ועוד כי יום כיפור בעשירי לחודש - כנגד י" של שם, ואחר חמישה ימים סוכות - כנגד ה' של שם, והושענא רבה אחר ששה ימים, הרי תשלום של שם ד', דה"א אחרונה כפולה (עיין מטה משה).

⁴⁶ מדרש רבה דברים פרשה יא פסקה ז.

⁴⁷ בראשית נ, כה.

⁴⁸ בראשית נ, כד.

מיד התחיל ארונו של יוסף מפעפע ועולה מן התהומות כקנה אחד, לקח אותו ושם אותו על כתפו, והיה סובל אותו וכל ישראל אחריו. וישראל היו סובלים את הכסף ואת הזהב שנטלו ממצרים, ומשה סובל ארונו של יוסף.

אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, אתה אומר שדבר קטן עשית, חייך החסד הזה שעשית גדול הוא, ולא השגחת לכסף ולזהב, אף אני אעשה עמך החסד הזה ואתעסק עמך."

לכאורה יש לשאול מדוע לא חסו על משה, והוצרך להסתובב שלושה ימים ושלושה לילות כדי לחפש את ארונו של יוסף? ובפרט שבתלמוד,⁴⁹ מובא שהלך ועמד על שפת הנילוס ואמר יוסף! הגיע עת שנשבע הקדוש ברוך הוא שאני גואל אתכם, והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך! הרי שאם היו אנוסים ולא יכולים לעלות אותו עמהם היו נקיים משבועתו.

מכאן אנו למדין כמה גדול כוחה של יגיעה ומה זוכים בגינה. אם לא היה משה טורח כל הטורח הזה, לא היה זוכה למעלה הזאת שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו טיפל בפטירתו, אחרי שגירש את מלאך המות ולא נתן לו להתקרב אליו.

ומה היתה משאלתו האחרונה של משה לפני פטירתו? ממשיך המדרש:⁵⁰

אמר משה: רבונו של עולם, דבר אחד אני מבקש ממך לפני מותי, שאכנס ויבקעו כל השערים שבשמים ותהומות ויראו שאין זולתך, מנין שנאמר:⁵¹ "וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד."

אמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה אמרת 'אין עוד', אף אני אומר:⁵² "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים. לְכֹל הָאֲתָת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעֹה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרְצוֹ. וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל."

כל חפצו ומאוויו של משה אינו קבלת שכר לעצמו, אלא שיראו הכל שאין עוד מלבדו! גילוי כבודו יתברך על כל פני תבל.

בל תוסיף ובל תגרע

"וְסִפְּהָ תִּהְיֶה לְצַל יוֹמָם מִתְרַב וּלְמַחְסֵה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְטָר."⁵³

"לא תספּו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם."⁵⁴

לשון רש"י: "לא תוסיפו" - כגון חמש פרשיות בתפילין, חמישה מינין בלולב, חמש ציציות. וכן "לא תגרעו".

⁴⁹ סוטה יג, א.

⁵⁰ מדרש רבה דברים פרשה יא פסקה ח.

⁵¹ דברים ד, לט.

⁵² דברים לד, י-יב.

⁵³ ישעיה ד, ו. מכאן דברים ששלח לי ידידי היקר רבי יהודה עובדיה-פתיא שליט"א.

⁵⁴ דברים ד, ב.

וכך אמרו בספרי, ⁵⁵ מנין שלא תוסיף על הלולב ועל הציצית? תלמוד לומר: "לא תוסיפו" ומנין שאין פוחתים מהן? תלמוד לומר: "לא תגרעו". מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים, לא יאמר: "הואיל ופתחתי לברך, אומר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם"? תלמוד לומר: "הדבר", אפילו דבר לא תוסף עליו. ⁵⁶

הקשר בין שני הפסוקים דלעיל, נפלא מאוד.

ובספר 'שערי המועדים', רמז נפלא בפסוק:

מדוע כתוב דווקא 'מַזְנֵם וּמְטַטֵר' ולא כתוב מגשם? אלא שכאן התורה באה ללמד אותנו ברמז נפלא את האיסור של **בל תוסיף ובל תגרע**.

יש בתורה רמ"ח מצוות עשה.

אם חלילה תגרע – ולו מצוה אחת – מנין המצוות יהיה רמ"ז = זרם.

אם חלילה תיווסף – ולו מצוה אחת – מנין המצוות יהיה רמ"ט = מטר.

כדי לא לעבור על איסור זה, צריך שתהיה לנו סוכה למחסה ולמסתור, כי הסוכה מסמלת את ענני הכבוד השומרים עלינו לבל נסטה מן הדרך.

אפשר להוסיף שיש בפסוק גם את המילה: "מְחַרְבֵּב" – "מְחַרְבֵּב" – רמח – ב, לרמוז על ב' דברים שצריכים להיזהר בקיימנו את הרמ"ח מצוות. האחד – בל תוסיף, והשני – בל תגרע.

מה יכול לסייע לנו בכך – הסוכה, כפי שכתוב בפסוק: "וְסִפְּהָ – תְּהִיָּה לְצֵל יוֹמָם".

סְפָה – בגימ' 85 ועם הכולל: 86, כמנין שם א-להים – מידת הדין, לא פחות ולא יותר.

ועוד אפשר להוסיף כי המילים "לְצֵל יוֹמָם" המופיעות בפסוק עולות בגימטריה – 246 ועם שני הכוללים הרי 248 כמנין רמ"ח מצוות עשה.

וזהו: "וְסִפְּהָ תְּהִיָּה (דווקא) לְצֵל יוֹמָם" דהיינו לרמ"ח מצוות – לא פחות ולא יותר.

חותם בתוך חותם

בסיום ה'סבא דמשפטים': ⁵⁷ פֶּתַח רַבִּי תִּיַּא וְאָמַר, 'שִׁימְנֵי כַחוֹתֵם עַל לְבָבְךָ כַחוֹתֵם עַל זְרוּעֶיךָ וְגו', שִׁימְנֵי כַחוֹתֵם - בְּשַׁעֲתָא דְאִתְדַבְּקָא פְּנֵסֵת יִשְׂרָאֵל בְּבַעֲלָהּ, אִיְהִי אִמְרַת שִׁימְנֵי כַחוֹתֵם, אֲרַחֵא דְחוֹתֵם, פִּינָן דְאִתְדַבְּקַת בְּהוּא אֲתֵר דְאִתְדַבְּקַת שְׂבִיק בֵּיהּ כָּל דִּיּוֹקְנִיהּ, אִף עַל גַּב דְּהוּא חוֹתֵם אֲזִיל הֶכָּא וְהֶכָּא, וְלֹא קִיַּמָּא תַּפְּזָן, וְהָא אֲתַעְבְּרַת מִנִּיהּ, כָּל דִּיּוֹקְנִיהּ שְׂבִיק תַּפְּזָן, וְתַפְּזָן קִיַּמָּא.

תרגום: דְּרָךְ הַחוֹתֵם, פִּינָן שְׂנַדְבְּקַת בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שְׂנַדְבְּקַת, מְשַׁאֵיר בּוֹ אֶת כָּל דִּיּוֹקְנֵי. אִף עַל גַּב שְׂאוֹתוֹ חוֹתֵם הוֹלֵךְ אֵנָה וְאֵנָה וְלֹא עוֹמֵד שָׁם בְּאוֹתוֹ הַמְקוֹם אֵלָּא עוֹבֵר מְמַנְנֵי, בְּכָל זֹאת, אֵת כָּל דִּיּוֹקְנֵי הוּא מְשַׁאֵיר שָׁם, וְשָׁם הוּא עוֹמֵד.

⁵⁵ פרשת ראה פסקה ל.

⁵⁶ אבל לא באלה בלבד אמרו, אלא אף הישן בסוכה בשמיני ככוונה – לוקה. כמו שמוזכר במסכת ראש השנה ⁵⁶ וכן אם יעשה החג ששה – עובר בלאו הזה. ולפי דעתו, אפילו בדה לעשות מצוה בפני עצמה, כגון שעשה חג בחודש שבדה מלבו כירבעם (מלכים א יב לג) – עובר בלאו. וכך אמרו (מגילה יד) לענין מקרא מגילה: "מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת....וכו" (רמב"ן על הפסוק בדברים ועיין עוד מה שהאריך שם בעניין מקרא מגילה ומרדכי ואסתר).

⁵⁷ זוהר שמות קיד, א.

הגוף כבר איננו – אבל הדיוקן, הרשימו של החותם נשאר לנצח – הנשמה קיימת לעד.

ובתלמוד: ⁵⁸

קיימא לן בדבר החשוב (יין – שלא ינסך אותו גוי לע"ז שלו), בעינן חותם בתוך חותם, אין לך דבר חשוב בעולם כישראל, על כן הגם שנחתמו לחיים ולישועה ולרחמים ביום הסליחה, עם כל זה צריכין עדיין חותם בתוך חותם ביום הושענא. ואמרו חז"ל בדבר החשוב הנשלח ביד גוי – דבעינן חותם בתוך חותם, דכולי האי לא טרחי ומזייפי⁵⁹, הוא הדין בנידון המשפט הקדוש העליון, כיון שנגמר לטובה, חותם תוך חותם, שוב לא טרחי הקליפות והמקטרגים לקטרג ולומר חס ושלוש שיגרום החטא.

וב'בני יששכר':

חז"ל אמרו: "חותם תוך חותם", ולא אמרו: "שתי חתימות", מובן מדברי הרמ"ז ז"ל, כי מילוי תיבת חותם הוא גם כן בגימטריא חותם.

חת ואו תאו מם – בגימטריא חותם.

ונראה לי דזהו שישד הפייטן: "אמונים ובינונים – חתום חותם מלא",⁶⁰ היינו "חותם" במילוי הוא חותם תוך חותם, היינו: חותם דיום הכפורים, וחותם דיום הושענא רבה.

ויציבא מילתא גם לפי דברי הכוונות של מרן האריז"ל: "חותם דיום הכפורים הם ג' שמות אה"ה במילואן, היינו קס"א קנ"א קמ"ג בגימטריא חותם עם הכולל, זהו החותם של יום הכיפורים.

וחותם של יום הושענא רבה - הוא מילואי השמות הנזכרים בזולת הפשוט, בגימטריא שצ"ב – על כן נקרא חותם תוך חותם.⁶¹

אפשר לומר כי במילה חותם רמוזים חייו של האדם

האות ח – היא אות החיים – אות החום

האות ו – היא אות החיבור – אות ה"משך" – משך החיים מראשית לאחרית עד....

האות ת – האות האחרונה – אות הקץ, הסיום, האחרית

האות מ – רומזת לנשמה שהיא נצחית – מעגל אין סופי

העיגול והריבוע – האותיות הסתומות ס' וס'

ראיה לכך מלשון השל"ה הקדוש:⁶²

במתן תורה נשלמו ארבע רוחות ונעשו ם סתומה, והיא ם סתומה בפסוק:⁶³ "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ".

⁵⁸ עבודה זרה לא, א.

⁵⁹ עבודה זרה כט, ב.

⁶⁰ סליחות ליום ב' של עשרת ימי תשובה.

⁶¹ עוד בסוד החותמות ראה ב'פרי עץ חיים' שער הלולב פרק ד.

⁶² בתולדות אדם רמזי אותיות לחתימת ההקדמה.

⁶³ ישעיה ט, ו.

והנה, האדם הוא סלם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, רצה לומר, גוף האדם לקח הקדוש ברוך הוא האדמה, ממקום מזבח האדמה⁶⁴ כדי שיתקדש. וראשו, דהיינו הנשמה, היא מרום המעלות, ואנחנו אומה ישראלית נקראים אדם⁶⁵. הרי לך סוד ששה קצוות, האדם. מעלה ומטה, וארבע רוחות סובבות אותו, המורים על הקדושות הנזכרים לעיל, ושכינה למעלה מראשו.

ועתה אפרש ענין אותיות ם וס. הנה ם - קרוב למ"ם סתומה, רק שזו ריבועא וזו עיגולא. ויש בכאן רמז גדול, כי הנה זה עולם העשיה, הכולל שמים וארץ וכל צבאם, הוא בעיגולא, כי אנחנו רואים השמים עגולים, ועשיה רוחניית היא כח בהשמים, כמו הנשמה בגוף, על כן נרמז בס. ולמעלה ממנו, עולם היצירה, ששם מחנה השכינה, מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, שלעומתם היו ארבע דגלים לישראל, כמוזכר במדבר רבה⁶⁶, ובזוהר⁶⁷ ובספרי המקובלים. הנה אלו הארבע מחנות השכינה, מציירים בשכלנו ציור רוחניות, כאילו מרובעים, והם מכוונים נגד העולם, שלמעלה מהם ארבע החיות המרובעים, אדם שור נשר אריה, הנושאים הכסא.

ועתה אודיע הסוד, הנה חלקו רבותינו ז"ל⁶⁸ לענין מעשים – בין עושים מאהבה לעושים מיראה. וכן לענין תשובה – חילוק בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה, כמו שאמרו במסכת יומא⁶⁹, והעושים מיראה, הוא דבק בגשמיות, כלומר, ביראה מצד עצמו, ואז הוא דבוק בעולם הגשמי, ובשרשו – המרומז בתמונת ם. אמנם מאהבה, הוא מאהבת הקדוש ברוך הוא, רוצה לידבק בו יתברך, ונכנס ברוחניות, ונתקיים בו "ונתתי לך מהלכים בין העומדים"⁷⁰. וגדולה תשובה שמגעת עד הכסא⁷¹, דהיינו, בריבוע החיות, שהוא למעלה מריבוע המחנות הנזכר לעיל, זהו סוד ם סתומה של "למרכה המשרה ולשלום אין קץ".

והנה כשתשים עיגול בגו ריבוע, כמו שהעולם עשייה הוא בגו עולמות הרוחניים, נמצא הריבוע עודף עליו בארבע קרנות. ועל אלו הקרנות היו רומזים ההזאות בקרבן לה⁷², כדתנן: בא לו לקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית. ועל אלו הקרנות, הרמז: "גדע בחרי אף כל קרן ישראל"⁷³, כי אף שהיה ביניהם בלי ספק, איזה בעלי תשובה, ובעלי מעשים, לא היה בערך ם רק בערך ס, דהיינו, מיראה. כמו שכתוב: "השיב אחור ימינו מפני אויב", כי הקדוש ברוך הוא השיב לאחור ימינו הפתוחה לקבל שבים, מפני שלא עשו תשובה רק מפני אויב, כלומר, מיראה. ואז נגדעו הקרנות העודפות ברבוע על העיגול.

הרי, העיגול מורה על דבר החוזר חלילה, ואין לו סוף. נמצא הענין, הוא עיגול בגו ריבוע, וריבוע בגו עיגול, והעיגול ם והריבוע ם. הנה בעולם הזה – עולם המעשה, מעלת הריבוע על העיגול, על כן מקיפו. ולעתיד – בעולם השכר, הריבוע בגו עיגול, כי העיגול מורה על נצחיות. נמצא מבואר, שלא יעשה מן ם – ם ולא מן ם – ם.

לכבוד שמחת תורה להלן פרק אחד מתוך המאמר 'מנין האותיות, מילים ופסוקים במקרא'

⁶⁴ בראשית רבה יד, ח.

⁶⁵ יבמות סא, א.

⁶⁶ ב, י.

⁶⁷ במדבר קיח, ב.

⁶⁸ סוטה לא, א.

⁶⁹ פו, א.

⁷⁰ זכריה ג, ז.

⁷¹ יומא פו, א.

⁷² זבחים נג, א.

⁷³ איכה ב, ג.

נ' או ג"ן או נ"ד הפרשות, ומנין הפסוקים בכל התורה

פרשה	מספר הפסוקים שבכל פרשה	סימן לנוסחת הדפוסים	סימן לנוסחת התיג'אן
1. בראשית	146 – קמו	אמצי"ה יחזקיה"ו	אמציה
2. נח	153 – קנג	אב"י יסכ"ה לו"ט	בצלאל
3. לך לך	126 – קכו	נמל"ה ⁷⁴ מכנדב"י ⁷⁵ / מכנדי"ב ⁷⁶	מכנדב"י ⁷⁷
4. וירא	147 – קמז	אמנון ל'פלא	יחזקיהו ⁷⁸
5. חיי שרה	105 – קה	יהוידע	
6. תולדות	106 – קו	עלו ⁷⁹	יהלאל
7. ויצא	148 – קמח	חלקי / מחנים ⁸⁰	חלקי ⁸¹
8. וישלח	154 – קנד (קנג) ⁸²	קליטה ⁸³	אביאסף ⁸⁴
9. וישב	112 – קיב	יבק ⁸⁵	בקי
10 מקץ ⁸⁶	146 – קמו (קמז?)	יחזקיהו / אמציה	יהי"ה ל"י עב"ד ⁸⁷ / יחזקיהו
11. ויגש	106 – קו	יהלאל	יהלאל
12. ויחי	85 – פה	פ"ה אל פ"ה	ימלה

⁷⁴ המילה האחת לפני האחרונה בסיום הפרשה "נמלו אתו" - בראשית יז, כז.

⁷⁵ כ"כ בחומש ה"עמק דבר".

⁷⁶ כ"כ בחומש "היכל הברכה".

⁷⁷ שם כהן בימי נחמיה, ראה עזרא י, ג.

⁷⁸ במחברת התיג'אן כתוב שיש 140 פסוקים כמנין שם יחזקיהו. וצ"ע.

⁷⁹ על נשיו לו לאשה - בראשית כח, ט.

⁸⁰ התיבה האחרונה בפרשה - שם לב, ג.

⁸¹ ראש בית אב לכהנים שעלו עם זרובבל - נחמיה יב, טו.

⁸² השינוי נובע מהמחלוקת אם הפסוק "ויהיו בני יעקב שנים עשר" (בראשית לה, כב) כפסקה באמצע פסוק או פסוק בפני עצמו. ולפי"ז בסך הכללי יש בחומש בראשית 1533 פסוקים וראה בתו"ש בסו"פ ויחי עמוד 1890 שהביא שיש גורסים כמספר זה וכנראה שהדבר תלוי אם מחלקים פסוק זה לשניים או לא.

⁸³ במקרא יש שם קליטא בא' - עזרא י, כג. מופיע 3 פעמים בעזרא ונחמיה.

⁸⁴ ובמחברת: קליטה.

⁸⁵ שם הנהר הנזכר בפרשה הקודמת, והוא גם שם קדוש.

⁸⁶ פרשת מקץ היא הפרשה היחידה בתורה שצויין בה מספר התיבות, שהן אלפיים עשרים וחמש. והסיבה היא כנראה משום שאת פרשת מקץ תמיד יקראו בימי חנוכה. ו"נר" הוא בגימטריה 250, 250 כפול 8 ימים הרי אלפיים, ועוד 25 רמז לכ"ה כסלו שחל בו חג החנוכה.

⁸⁷ הפסוק האחרון בפרשה - בראשית מד, יז.

סך פסוקי ספר בראשית: 1534, אלף ותקל"ד, א"ך ל"ד, וחציו "ועל חרבוך תחיה". (ביאור הסימן: א"ך ל"ד – הא' מורה על אלף, והך' על חמש מאות בחשבון אי"ק בכ"ר, ול"ד הוא שלושים וארבעה).

1. שמות	124 – קכד	ויקח	מַעְרִי ⁸⁸
2. וארא	121 – קכא	גיבעול	יַעֲיָל
3. בא.	106 – (קה) קו	ימנה	יהללאל
4. בשלח	116 – (קיד) קיו?	יד אמונה / סְנָאָה	
5. יתרו	74 – (עב) עד	יונדב ⁸⁹ / אַלְיָאֵל	
6. משפטים	118 – קיח	עזיאל / חנני	עזיאל
7. תרומה	96 – צו	יַעֲיָו ⁹⁰ / סְלוֹ ⁹¹	
8. תצוה	101 – קא	מיכאל	
9. כי תשא	139 – קלט	חננאל	
10. ויקהל	122 – קכב	סְנוּאָה	
11. פקודי	92 – צב	עֲזִיָּה	

סך פסוקי ספר שמות: 1209, אר"ט, וחציו "אלהים לא תקלל". (ביאור הסימן ארט – הא' מורה על אלף, ורט הוא מאתים ותשע. הסה"כ של מספר זה מתקבל רק אם נחשיב ביתרו 74, אבל לפי מ"ש 72 חסר 2. וצריך עיון).

1. ויקרא	111 – קיא	דעואל / ציוה	דעואל
2. צו	97 – (צו) צז	צו ⁹²	עבדיהו
3. שמיני	91 – צא ⁹³	עבדיה	מיכיהו
4. תזריע	67 – סז	בניה	בניה
5. מצורע	90 – צ	עידו	יעדו
6. אחרי	80 – פ	כי כל / עדו	עדו
7. קדושים	64 – סד	ונגה / מי זהב	נודד
8. אמור	124 – קכד	עוזיאל	מעדי

⁸⁸ מעולי הגולה - עזרא י, כד.

⁸⁹ אולי בגלל יונדב בן רכב שהיה אבי בית הרכבים מבני בניו של יתרו? והיינו כשנחשב הפסוק שבעשרת הדברות לפי טעם העליון ופסוק לא תחמד נחלק לשני פסוקים וכצ"ל גם בדברות השניות.

⁹⁰ כנראה על שם הפסוק "יַעֲיָו וּמִזְרְקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ" - שמות כז, ג שבסוף הפרשה.

⁹¹ שם כהן - נחמיה יב ז.

⁹² כמו שם הפרשה, אולם צ"ע כי בפועל ישנם צ"ז פסוקים. וצ"ל שהוא עם הכולל.

⁹³ אולי אפש"ל ש-91 הפסוקים שבפרשת שמיני מסמלים את ירידת השכינה לארץ, והוא בגי' שם הוי"ה עם שם

אדנ"י – חיבור תפארת עם מלכות.

9. בהר	57 – נז	חטיל ⁹⁴ / לאחוז ⁹⁵	חטיל
10. בחקתי	78 – עח	עָזָא	עזא

סך פסוקי ספר ויקרא: 859, נט"ף, וחציו "והנוגע בבשר הזב". (ביאור הסימן נטף – ף' מורה על 800 בחשבון אי"ק בכ"ר, ונט הוא 59).

1. במדבר	159 – קנט	חלקיהו	חלקיהו
2. נשא	176 – קעו	עמוס / עמינדב	עמוס
3. בהעלתך	136 – קלו	מהללאל	מהללאל
4. שלח	119 – קיט	פלט	פלט
5. קרח	95 – צה	דניאל	דניאל
6. חקת	87 – פז	למידבא / ימואל / עזי	עזי
7. בלק	104 – קד	מנוח	מנוח
8. פינחס	168 – קסח	לחלק / ואלו פלהו	כסלחים
9. מטות	112 – קיב	בקי / יקב / עיבל	עיבל
10. מסעי	132 – קלב	מחלה-חולה	בלק

סך פסוקי ספר במדבר: 1288, ארפ"ח, וחציו: "והיה האיש אשר יבחר בו מטהו יפרח".

1. דברים	105 – קה	מלכיה	מלכיה
2. ואתחנן	118 – קיח ⁹⁶	עזיאל	
3. עקב	126 – קכו	פליאה	פלאיה
4. ראה			
4. שפטים	97 – צז	סלוא	עבדיהו ⁹⁷
5. כי תצא	110 – קי	עלי	עלי
6. כי תבוא	122 – קכב	לעבדיו	מכבני
7. נצבים	40 – מ	לבבו	
8. וילך	30 – ל (ע)	אדניה (כאשר מחובר עם נצבים)	ע' אדניה
9. האזינו	52 – נב	כלב	כלב

⁹⁴ אבי המשפחה שעלה עם זרובבל.

⁹⁵ מלה מסוף הפרשה (ויקרא כה, מה), למרות שבכתוב מופיע בכתיב חסר.

⁹⁶ בתיג'אן: קיט פסוקים, וכן במחברת: פלט.

⁹⁷ בתאג' אחר ובמחברת: ששה ותשעים צ"ו נגד המנין עבדיהו. והיא טעות הניכר וצ"ל: שבעה ותשעים צ"ז.

גאואל	גאואל / אלי	41 – מא	10. וזאת הברכה
-------	-------------	---------	-------------------

סך פסוקי ספר דברים: 955, הנ"ץ, וחציו "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך". (סך הכל צריך להיות 952, ולפי התיג'אן 953 דלפי הספרים שיש בפרשת ואתחנן קכב פסוקים במקום קיח או קיט, אם כן צריך להיות 956. וצריך עיון).

סך כל הפסוקים: 5845 – "ואור התורה יהיה שבָּעֲתִים" (ישעיה ל, כו). וחציו "וישם עליו אֶת־הַחֶשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֶשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִים" (ויקרא ח, ח).

מסקנות:

א. סימנים אלו לכל מנין, ברובם הם שמות אישים מהמקרא או מילה מסוף הפרשה. לפעמים יש סימן אחד, לפעמים שניים ולפעמים שלשה. וצריך בירור מדוע פעמים כך ופעמים כך.

ב'תורה קדומה'⁹⁸ שהוא על פי תיג'אן עתיקים ומוסמכים, בפרט מכתבת מרנא בניה הסופר, רשום תמיד סימן אחד שלשם מקראי (פעמים מנוקד ופעמים לא. כנראה שבשמות הידועים לא ראה צורך לנקד). את מנייני הפסוקים וסימנם שם העתיקים הסופרים מתוך מחברת התיג'אן הגדולה, ובעל המחברת עצמו העתיק זאת מתוך כתאב אלכל'אף (=ספר החילופים) של בן־אשר ובן־נפתלי.⁹⁹

יש מהדפוסים שכתבו את הטעם העליון והתחתון יחד באותו פסוק, ויש שכתבו את הטעם התחתון בפרשה, ובסוף החומש הביאו את הטעם העליון, וזהו לפי המנהג שביחיד קוראים על פי הטעם התחתון, ובצבור קוראים על פי הטעם העליון. אבל בתיג'אן נכתבו עשרת הדברות הראשונות והאחרונות רק לפי טעם עליון כי לעולם קוראים לפי מנהגם על פי הטעם העליון, ובחלוקה לעשרה פסוקים שהרי כל פסוק הוא דיבר בפני עצמו. (על פי המבוא שם אות ז).

ב. ישנם כמה שינויים מציונים אלו למנין שלפנינו, והדבר מצריך מחשבה רבה, כיצד לחשב את מנין הפסוקים, דבר שלכאורה היה צריך להיות פשוט בתכלית.

ג. פרשת ויחי היא הפרשה היחידה שיש בה 85 פסוקים שהם בגימטריה פה. יש לכך קשר ישיר במעבר בין עבודתו של יוסף, לעבודתו של משה בגאולה, בסוד שני הפ"הין – "פָּקֶד פָּקְדָתִי".¹⁰⁰

ד. בפרשת אחרי מות יש 80 פסוקים. זהו המספר המאפיין בכפולותיו (80=10 8) את עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, שהיתה מסביב למספר שמונה. וידוע,

⁹⁸ הרב שאול חיד"פי, בית דגן, תשס"א.

⁹⁹ ראה במבוא שם הערה 14.

¹⁰⁰ שמות ג, טז. וזהו דבר חריג במנין, שכן כל פרשה ופרשה בחומש בראשית יש בה למעלה ממאה פסוקים, ופרשת ויחי היא הפרשה היחידה מבין שתים עשרה הפרשיות שיש בה רק 85 פסוקים.

שכל עניני המשכן והמקדש סובבים סביב המספר שמונה ובפרט עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, בעשירי בתשרי.

ה. בפרשת צו מופיעים צו פסוקים. אולם לפנינו יש צו. וכנראה שהוא עם הכולל.

ו. בפרשת תצוה יש רמז לשמו של משה למרות שנעלם שמו מהפרשה כמפורש. יש בה 101 פסוקים כמנין מיכאל, ואותיות המילוי של אותיות השם משה (ם – 40 + ין – 60 + א – 1 = 101), עולות כמנין פסוקי הפרשה. לפי השיטה שפרשת תצוה מחוברת לפרשת תרומה, נמצא שאין פרשה בתורה מעת לידת משה ששמו לא נזכר בה וכדברי החיד"א בהמשך.

ז. בסוף פרשת פקודי לא מובא סימן כלל ויש שם רק סיכום של כל חומש שמות. האדמו"ר מחב"ד כתב באחד ממכתביו כי הסימן היה בל"י כ"ל סימן. והוא גימטריה של צ"ב פסוקים אך ה'חכם' חשב שאין כאן סימן ולכן מחק הכל...¹⁰¹

ג"ן פרשיות התורה

כתב החיד"א,¹⁰² שהקשה מהר"ם זכות על דברי הזהר שיש ג"ן פרשיות בתורה, והלוא לפנינו יש נ"ד. ותירץ דפרשת נצבים ופרשת וילך על הרוכ הם מחוברות.

ומהר"ש אבוהב תירץ שמה שכתוב בזהר הוא על הפרשיות הנקראות בשבתות ואת פרשת וזאת הברכה אין קוראין בשבת אלא ביום שמחת תורה. ומדוקדק קצת בלשון הזהר הקדוש ח"ב דף רו, ב כאשר עיניך תחזינה.

ומכל מקום עדיין צריך ישוב כמבורר למעיין. ובקונטרס "דבש לפי" כתב: מצאתי בספר קדמון כתב יד שמונה כל הפרשיות ואינו מונה וילך וכתבתי שם טעם לזה. ואחר זמן הראוני בספר 'צרוור המור' פרשת שמות שהביא מרז"ל שהם נ' פרשיות, וכתב וזאת (פרשת שמות) אינה מן המנין, ושלושה המה נפלאו. עיין שם.

ולי ההדיוט העיקר כמו שכתוב בספר כתב יד הנזכר. ויתכן שפרשיות תרומה ותצוה נחשבות כאחת לכבודו של משה רבינו עליו השלום שלא נזכר שמו בפרשת תצוה, ונחשבת עם תרומה כפרשה אחת, וכבר בתרומה נזכר משה רבינו עליו השלום, ותצוה נטפלת לפרשת תרומה, ומצאתי סמך לזה. עד כאן תורף דבריו.

ועיין בספר החינוך ותמצא שהחשיב את הפרשיות נצבים-וילך לפרשה אחת, אולם את פרשת משפטים חילק לשנים.

¹⁰¹ עלון 'תפארת רפאל' פרשת צו עלון מספר 1738 תשע"ט.

¹⁰² ב'שם הגדולים' מערכת ספרים ג.ו.